

כא: "ומכה בהמה ישלמנה, ומכה אדם יומת", לומר: מה "מכה" שנאמר אצל בהמה ממון הוא משלם, אף "מכה" שנאמר אצל אדם משלם ממון.

ודנה הגמרא: הי "מכה"? מאיזו תיבה אנו למדים את הלימוד של "גזירה שוה" "מכה" — "מכה"?

אילימא [אם נאמר]: ממה שכתוב [ויקרא כד

אברים. וסובר הרמב"ם דכמה מיני כופר איכא, שור שהמית את האדם הוי "כפרה" ואילו כופר דראשי אברים הוא קנס כמו שמצאנו בשלשים של עבד דקרי ליה הרמב"ם [נזקי ממון יא א] "כופר העבדים" והוי קנס.

ושבו לא תיקשי מסוגיא דפרק קמא, כי יש לומר שהסוגיא דלעיל סוברת כאינך תנאי דילפי מקראי אחריני וממילא נזק הוי תשלום ממון ולא קנס. [וראה עוד שם מה שחילק בין "נזק" לבין "פגם" באונס ומפתה].

ג. וב"חזון יחזקאל" [פרק ט הלכה י] ביאר דהא דאינו משלם על פי עצמו, הוא משום שיסוד חיובו של החובל הוא שיחסרו ממנו אבר, כמו שכתב הרמב"ם (ראה לעיל הערה 17) ורק מדין "כופר" הוא משלם נזק וצער, ובחיוב כזה אין אדם מתחייב בהודאתו [כי הודאת בעל דין כמאה עדים אינה אלא בחיוב ממון כדילפינן מ"כי הוא זה" כמו שכתב רש"י קידושין סה ב] והיות והוא פטור מעיקר חיובו על כן פטור הוא גם מתשלום הממון שכנגדו על פי הודאת עצמו. אבל אם יבואו עדים אחרי הודאתו — חייב, שהרי לא נפטר בהודאתו מדין מודה בקנס.

ועל פי זה ביאר ב"חזון יחזקאל" הא דסובר הרמב"ם שיש חיוב תשלומי נזק אף כאשר לא חיסרו ממון ולא נפחתו דמיו, [ראה ב"לחם משנה ב ו] כי עיקר חיובו הוא לחבול בו ולעשות צלקת וכו' כפי שהוא חבל, אלא שמשלם הוא כופר בתמורה. [ולענין עבד כנעני ובת אצל אביה לא שייך חיוב לאדון ולאב אלא מחמת הפסד ממון].

גם ב"אבן האזל" [חובל ומזיק ה ו] כתב בדעת הרמב"ם שאכן תשלום נזק אינו קנס לענין

שזה פרוטה הרי הוא לוקח, אתה לוקח כופר כאשר יש בו שוה פרוטה — "משך חכמה".

ב. כתב הרמב"ם [חובל ומזיק ה ו] הוא [הניזק] אומר חבלת בי והודה מעצמו פטור מן הנזק ומן הצער וחייב בשבת ובבושת ובריפוי על פי עצמו. והרב המגיד תמה על דבריו שהרי מבואר לעיל [ד ב, ה א] שנזק וצער חיוב ממון הם ולא קנס ומדוע יהא פטור בהודאתו?!?

וב"חידושי רבי שמואל" [בבא קמא סימן ד] כתב לתרץ קושיא זו בשתי דרכים:

האחת — לעיל מג א נחלקו אמוראים אם "יש דמים לבן חורין" [ונפקא מינה אם יש תשלום דמי הנהרג כאשר אומר המית שורי את פלוני, ראה שם] וקיימא לן "אין דמים לבן חורין" דאדם אינו חפץ ממוני, אם כן לא שייך לדון כאן גדר של "חסרון ממון", לפיכך כתב הרמב"ם שתשלום נזק "קנס" הוא. [והסוגיא דפרק קמא סוברת כמאן דאמר יש דמים לבן חורין].

ולפי זה, גם בשור שהזיק אדם אין כאן חיוב ממון אלא קנס [וכן דעת ה"תורת חיים" פד ב וה"אור שמח" נזקי ממון י יד, ראה להלן פד ב הערות 8, 17].

אבל בפשוטו שור שהזיק אדם הוי חיוב ממון ולא קנס [וכן נקט ב"אבי עזרי"א], לפיכך תירץ הגר"ש בדרך שניה: לעולם איכא בחבלת אדם גדר של נזק וחסרון ממון, ואף על פי כן נזק דחבלה הוי קנס, וטעם הדבר: הרי נחלקו בסוגיא מה המקור להא ד"עין תחת עין" — ממון. והרמב"ם העתיק [חובל ומזיק א ג] דרשא ד"לא תקחו כופר לנפש רוצח" לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר אבל אתה לוקח כופר לראשי